

U PREDVEČERJE AMERIČKIH PREDSDJEDNIČKIH IZBORA

Osmi novembar 2016. godine neće biti upamćen kao neki poseban dan za Amerikance, makar Sjedinjene Američke Države i dobile prvu predsjednicu u svojoj povijesti. To se neće desiti čak ni ako američki predsjednik postane kontroverzni biznismen, ekstravagantni zabavljač i nevjerovatni populista koji je od predsjedničke kampanje uspio napraviti *reality show*. Prvi put ne moramo čekati kraj izbora u ovoj svjetskoj sili da bi smo se iznenadili, obradovali ili rastužili, budući da su se mnoge prelomne situacije, presedani i pitanja od povijesnog značaja desili već tokom izborne kampanje. Amerika koja je dugo važila za stub slobode, *melting pot*, te otvoreno društvo jednakih šansi ideološki se podijelila kao nikada do sada.

Dobar dio Amerikanaca, na žalost, klicao je razočaravajućim *trumpizmima*, kako treba zabraniti muslimanima da uđu u SAD; treba napraviti zid prema Meksiku; da je Obama stvorio ISIL i nije da uopće Amerikanac ili da se SAD treba baviti sobom, a ne krizama u svijetu. I da stvar bude još i gora, nakon što je procurio snimak sa primitivnim izjavama o ženskom rodu koji je kritikovalo čak pola njegove Republikanske stranke, Trump u istraživanju javnog mnijenja ne zaostaje mnogo za Clintonovom. Nije li čudno da čovjek sa dugom listom skandaloznih poteza i izjava odjednom uz nemalu podršku uzima sebi za pravo da dovodi u pitanju ičiji kredibilitet, pa tako i kredibilitet svoje protukandidatkinje? U silnoj želji da šokirajući javnost pribavi što veću podršku onih koji će se oduševiti takvim radikalnim potezima, Trump svjesno i drastično narušava uzuse ponašanja u kampanji, ustaljene, iako nepisane, prakse i norme ponašanja. Trump je već sad nametnuo novu političku kulturu, koja je bliže konfliktu nego kompromisu, političku kulturu podjele, strahova i mržnje, koja će bez obzira na ishod izbora imati uticaja i na američku demokraciju i njen kvalitet.

U silnoj želji da „sruše“ Obamu, Republikanci su neoprezno stvorili ideološko čudovište koje ne samo da prijeti da podijeli društvo, nego štaviše da uništi osnovne američke vrijednosti s kojima su se milijarde ljudi širom svijeta rado identificirale. To će itekako ostaviti posljedice na američku vanjsku politiku ko god da postane novi predsjednik, a ostaviće i trajni trag na unutrašnje odnose i podjele u američkom društvu.

Iako je Hillary Clinton, naročito u drugom dijelu kampanje, uspjela nametnuti diskurs zasnovan na argumentima, činjenicama, i djelimično nadomjestiti praznine u vlastitom narušenom kredibilitetu kroz odlično pripremljene nastupe na tri javne debate, dobar dio Amerikanaca u Clintonovoj i dalje ne vidi karizmu, novu ideju, liderstvo, a mnogi joj zamjeraju traljav odnos prema službenoj dokumentaciji poznatiji kao *e-mail* afera. Premda ih je pozvao da joj daju podršku i sam svjestan preopasne alternative, većina pristalica senatora Bernie Sanadersa, ljevičara među demokratima, ne vidi u bivšoj državnoj tajnici, prvoj dami i senatorici iz Njujorka vjerodostojnog lidera. Clintonovoj su se pomalo obile o glavu intenzivne negativne kampanje koje je vodila za vrijeme nominacijske kandidature protiv Baraka Obame 2008., kao i protiv Bernie Sandersa ove godine. Neprijatelji koje je bespotrebno stvorila na taj način, teškom mukom su se odlučili da joj pruže podršku u kampanji protiv Trumpa. Presudni faktor za tu podršku bio je i sam Trump, jer su se mnoge demokrate odlučile da stanu zdušno iza Clintonove iz prostog razloga da bi spriječili dolazak Trumpa na vlast.

Ovu predizbornu kampanju karakterizira još jedan presedan, a to je uključivanje FBI-a u tok kampanje – bez obzira da li to ima ili nema političku pozadinu. Ankete pokazuju da je na opredjeljenje birača već uticalo pismo direktora FBI-a James Comey u kojem jedanaest dana pred izbore obavještava Kongres o postojanju novih *e-mail* poruka, koje su osnov za pokretanje istrage protiv Clintonove, što je oživjelo Trumpovu poziciju u predizbornim anketama i dalo mu određenu prednost. Lider manjine u Senatu, Harry Reid, odmah je optužio Comey da pokušava utjecati na ishod izbora, pogotovo imajući u vidu da je pismo koje je uputio Kongresu vrlo uopćeno i dovodi u pitanje osnovanost njegovih optužbi.

Scenarij za 20. januar 2017.godine

Američki ustav i zakoni jasno propisuju korake nakon 8. novembra. Ako pobijedi Trump, njegov tranzicijski tim će na raspolaganju imati dva i po mjeseca da snimi stanje u svim institucijama i da pripremi preuzimanje koje počinje polaganjem zakletve 20. januara 2017. Republikanci, koji trenutno čine većinu u Kongresu, morat će da ispune očekivanja brutalne Trumpove kampanje obilježene neblagonaklonošću prema useljenicima, mizoginijom, protekcionizmom, introvertnom vanjskom politikom te zastupanje beskrupuloznih principa najokrutnije verzije neoliberalne ekonomije.

Amerika koja je tokom povijesti najviše profitirala od useljenika, otvorenosti i inovativnosti svake vrste, pretvorit će se u svoju suprotnost. To je scenario koji u velikoj mjeri podsjeća na *Brexit* – glasačima kod kojih se stvorio ogroman otpor prema esablišmentu generalno, prema državi i sistemu, data je prilika da to pokažu kroz izbor kandidata koji im je plasirao teorije zavjere koje hrane njihovu mržnju i strahove. A Hillary Clinton je upravo proizvod tog establišmenta i njegov najreprezentativniji primjerak. Stoga je opravdana bojazan da američki izbori proizvedu isti efekat iznenađenja,

kao što je to bio slučaj sa *Brexitom*, i da na izbore izađu u najvećem dijelu oni birači koji svoje nezadovoljstvo žele iskazati dajući glas opciji koja obećava da će srušiti postojeće stanje. I Trump sam je obećao da će ovi izbori biti „Brexit puta pet“.

U takvoj konstelaciji, američka vanjska politika bit će fokusirana na samu sebe jer će kao nikad prije biti determinirana lošim unutarnjim odnosima - snažna ideološka podjela i predsjednik kojeg prezire barem polovina Amerikanaca, koji je otvoreno vrijeđao 1,7 milijardi muslimana na svijetu. Teško da bi u takvoj konstelaciji uopće moglo biti mjesta za BiH, zapadni Balkan pa čak i Evropu. Na stranu sve ono što se tiče svojevrsnog nasljeđa clintonizma - od intervencionizma u humanitarne svrhe do unilateralnog multilateralizma koji je obilježio i mandat predsjednika Obame.

Ako se pak posreći, te SAD dobije prvu predsjednicu, tranzicijski tim Hillary Clinton morat će se pripremiti za suočavanje sa onim što je i sam Obama u političkoj „oporuci“ nazvao „paradoksom progresa“. Nikada bolja ekonomska situacija, a nikada manje vjere Amerikanaca u politički sistem i mogućnost ravnomjernijeg rasporeda bogatstva. U veoma kompleksnoj američkoj ekonomiji to je lakše kazati nego uraditi i zato će administraciji predsjednice Clinton vraćanje tog povjerenja biti itekako važno. Bit će suočena sa republikanskom većinom u Kongresu i dobrim dijelom Amerikanaca koji po Trumpovoj matrici smatraju kako joj je „mjesto u zatvoru“. Clintonova će im morati dati šansu da se predomisle i uvjeriti ih da izbori nisu namješteni. Jer, za očekivati je da će Trump prirediti još jednu senzaciju i odbiti priznati poraz, te da će izbore proglasiti namještenim. Ekonomska dinamika Obamine administracije može biti nastavljena samo ako se dokinu proturječnosti globalizacije i tu se očekuje od SAD da povedu odlučniju akciju.

Vanjska politika i geopolitičko preslagivanje

Iako je do izbora ostalo manje od sedam dana, američka politička scena još uvijek može doživjeti značajne potrese, koji bi mogli biti presudni u odabiru budućeg predsjednika ili predsjednice. Nakon što je optužen da pokušava uticati na izbor predsjednika, direktor FBI-a Comey je stidljivo priznao da oni imaju saznanja da „određena strana sila“ pokušava uticati na tok kampanje i izbora, ali odbija te podatke objaviti prije izbora. To priznanje je uslijedilo nakon što su neki američki mediji objavili da FBI posjeduje dokaze o bliskim vezama Trumpa sa Rusijom. Trump u toku kampanje nije krio svoje simpatije prema Rusiji i njenom predsjedniku, Vladimiru Putinu, a njegovi statovi po pitanju konflikta u Siriji i situacije u Ukrajini su bili u potpunosti podudarni sa ruskom politikom.

Iz perspektive naše zemlje, zabrinjava Trumpova podrška otcjepljenju Krima, kao i njegovo *apriori* odbijanje pomoći baltičkim NATO saveznicima u slučaju ruske invazije.

Informacije koje pristižu u samom finišu kampanje ukazuju na to da je Rusija potencijalno imala uticaj i na samu Trumpovu kandidaturu, te da su na tom projektu dugo radili. S druge strane, treba primijetiti Trump hini bliskost sa Putinom, ali nejasno je do koje mjere sam Putin to shvaća ozbiljno. Ovdje se prije radi o polarizovanju pozicija duž linija podrške, pa tako imamo podršku iz EU za Clinton, nakon čega se javio Trumpov poriv da to suprotstavi onome što bi bio antipod ovoj podršci, tj. simulacijom bliskih odnosa s Rusijom.

U geopolitičkom preslagivanju Rusija i Kina postaju ozbiljni rivali, ali ipak ne i pretendenti za prijestolje super sile. No taj rivalitet tražit će od SAD jači angažman u azijsko-pacifičkom regionu, te u centralnoj Aziji, područjima u kojima se ruska i kineska moć najsnažnije reflektira. Evropa i zapadni Balkan ostaju evropski problem koji će SAD posmatrati kroz euroatlantsku optiku. Svi koji misle da će SAD voditi *proxi* ratove sa Rusijom i Kinom i da će te ratove voditi i na Balkanu, smatramo da propuštaju suštinu. Izvjesnija je spona između ovih sila koji podrazumijeva jasno ograničavanje interesnih zona. Za sada, interesi SAD na Balkanu ostaju jasni – priključenje zemalja NATO-u, odbrana dostignuća u tom pravcu u Crnoj Gori, Albaniji i Makedoniji, kao i NATO zaštita istočnih granica i slanje poruka Rusiji. Rusija bi, u ovom kontekstu, mogla dobiti ono što traži vlastitu reafirmaciju kao globalne sile koja ima pravo na svoje interese. Amerika nema vremena da troši energiju na trku taštine. Valja spašavati globalni kapitalizam od prijeteće propasti.

S tim u vezi, i budućnost Transatlantskog trgovinskog partnerstva (TTIP) ovisi o izboru američkog predsjednika. Trump se već ranije izjasnio da je protiv slobodne trgovine generalno, a naročito protiv TTIP-a i tu se može očekivati da sudbina ovog kontroverznog sporazuma bude zapečaćena ukoliko Trump pobijedi. Clinton će, s druge strane, biti pod pritiskom vlastite stranke (a i nekih multinacionalnih korporacija) da nastavi rad na TTIP-u, iako je ona lično bila poprilično rezervisana spram TTIP-a u prošlosti. Za Evropsku uniju je ovo jedno od pitanja zbog kojeg mnogi evropski lideri otvoreno podržavaju Clinton. Međutim, ponovno otvaranje pitanja sklapanja TTIP-a će na površinu izbaciti i duboke podjele po ovom pitanju unutar EU.

Multilateralna globalna politika bi generalno mogla trpjeti ukoliko Trump pobijedi. Činjenica je da su SAD pokretačka snaga mnogih multilateralnih organizacija, inicijativa i projekata, a Trump je samom svojom retorikom stavio upitnik na mnoge od njih. Trumpova predizborna retorika ukazuje na to da bi se on daleko više posvetio domaćoj političkoj sceni i populističkim mjerama zbog kojih je do sada i pribavio podršku većine nezadovoljnih Amerikanca. On je obećao drastične unutrašnje promjene, i sve i da hoće, on se zbog toga neće moći baviti vanjskom politikom. U onoj mjeri u kojoj se Trump i bude bavio vanjskom politikom ukoliko pobijedi, on će težiti vraćanju SAD-u status globalnog hegemonu, što bi narušilo mnoge globalne tokove koji su formirani decenijama.

Trump svakako vanjsku politiku banalizira, obesmišljava, nipodaštava decenije evolucije američke vanjske politike, i mogao bi biti posebno negativno orijentisan prema ovom regionu jer je to „klintonovski rejon“. Iz naše perspektive, možda je i bolje da mu ne zapadnemo za oko, jer ako i pokuša da se uključi, veća je vjerovatnoća da će se ideološki prepoznati u projektima onih koji ovom regionu i BiH konkretno ne žele dobro, i onima koji BiH ne vide u NATO strukturama. Mala BiH bi ipak mogla ostati u fokusu srednjeg ešalona administracije, prije svega ne bi li se spasio jedan od važnih nasljeđa Clintonove administracije. Činjenica je da neće biti nametnutih novih *dejtona*. Neće biti novog intervencionizma, ali neće biti ni raspada i podjela. SAD bi nam u tom slučaju dala šansu da se vratimo samima sebi. Ili da uzaludno čekamo još jednu administraciju.

O VPI BH:

Vanjskopolitička inicijativa BH (VPI BH; www.vpi.ba) je nevladina i neprofitna organizacija, osnovana 2004. godine u Sarajevu, posvećena promišljanju međunarodnih odnosa i euro-atlantskih integracijskih procesa u BiH. Cilj VPI BH je, pružiti pomoć državnim institucijama pri otkrivanju slabosti i promociji vrijednosti prisutnih u tim procesima, radi povećanja efikasnosti bh. institucija u ispunjavanju predstojećih obaveza.

novembar, 2016.
